

Predikcija životnog smisla na osnovu zadovoljenja i frustracije osnovnih psiholoških potreba

Originalni naučni članak

Haris Šunje, Dijana Ivanišević

Univerzitet "Džemal Bijedić", Nastavnički fakultet, Mostar, Bosna i Hercegovina

haris.sunje@gmail.com; dijana.ivanisevic@unmo.ba

Psihološke potrebe se često navode kroz literaturu, a često se povezuju i sa nekim konstruktima kao što je sreća ili zadovoljstvo životom, ali se rijetko povezuju sa konstruktom životnog smisla. Gledajući kroz prizmu teorije samoodređenja, potrebe za autonomijom, kompetencijom i povezanošću su nužno povezane sa čovjekovom dobrobiti, zadovoljstvom životom i srećom. Sagledavši bitnost zadovoljenja ili frustracije osnovnih psiholoških potreba prema teoriji samoodređenja, problem ovog istraživanja je utvrditi da li su psihološke potrebe u relaciji sa životnim smislom studenata, koji je operacionaliziran preko vrijednosnog okvira i ispunjavanja vrijednosti. U uzorak je uključeno 100 ispitanika, a podaci su prikupljeni putem platforme za online anketiranje. Ispitanici su pored Upitnika sociodemografskih karakteristika, ispunili i upitnik zadovoljenja i frustracija osnovnih psiholoških potreba (Deci & Ryan, 2000), kao i Upitnik odnosa prema životu (Battista & Almond, 1973). Zaključno, posmatrajući rezultate dobivene na ovom uzorku studenata, može se reći da je regresijska analiza pokazala da zadovoljenje potreba za autonomijom, kompetencijom i frustracije potreba za kompetencijom pokazuju statističku značajnost kao prediktori životnog smisla kod studenata.

Ključne riječi:

psihološke potrebe, teorija samoodređenja, zadovoljenje potreba, frustracija potreba, životni smisao

Prediction of meaning of life based on satisfaction and frustration of basic psychological needs

Haris Šunje, Dijana Ivanišević

University "Džemal Bijedić", Faculty of Education, Mostar, Bosnia and Herzegovina

Psychological needs are often cited in the literature, and they are often connected with constructs like happiness or satisfaction, but they are rarely connected with the construct of the meaning of life. Looking from the standpoint of self-determination theory needs like autonomy, competency and relatedness are necessarily related to a man's well-being, satisfaction in life, and happiness. Considering the importance of satisfying or frustrating the basic psychological needs according to the self-determination theory, the problem of this research is to determine if the basic psychological needs are in relation with the meaning of life in the student population. The sample includes 100 students, a sample which is deemed satisfying for this type of research. The data was collected using a platform for online polling. The participants have, besides the questionnaire on demographic characteristics, filled out the Basic Psychological Needs questionnaire (Deci & Ryan, 2000), and the Life regard index (Battista & Almond, 1973). We can conclude that looking at the results of the research on this sample, the regression analysis has shown that the satisfaction of autonomy, competence, and the frustration of competence show statistical significance as predictors of the meaning of life.

Key words:

psychological needs, self-determination theory, need satisfaction, need frustration, meaning of life

UVOD

Psihološke potrebe se često navode u literaturi, a često se povezuju i sa konstruktima kao što su sreća ili zadovoljstvo životom. Međutim, rijetko se povezuju sa konstruktom životnog smisla. Čovjek kao biće koje je određeno svojim potrebama, a u trenutku najviše određen dominantnom potrebom, mora svoj život posmatrati kroz prizmu zadovoljenja svojih potreba. „Čovek je životinja koja neprestano nešto želi i koja retko kad dostiže stanje potpunog zadovoljenja, izuzev na kratko vreme. Kada je jedna želja zadovoljena, druga iskrsava na njenom mestu. Odlika ljudskog bića je da tokom svog života skoro stalno nešto želi“ (Maslow, 1976, p. 83). Opravdano bi bilo pretpostaviti da je zadovoljenje tih potreba povezano sa čovjekovim svjetonazorom, kao i sa doživljajem životnog smisla.

Činjenica je da je životni smisao poprilično nedefinisan i subjektivan konstrukt, te da zbog toga primat u nauci imaju konstrukti kao sreća, zadovoljstvo životom i subjektivna dobrobit, ali kroz ovo istraživanje ćemo približiti teorijske poglede na psihološke potrebe, životni smisao i pronaći sličnosti na osnovu kojih će se smatrati opravdanim da ove konstrukte posmatramo kao slične, s obzirom da pojedinac subjektivno često nije u stanju da ih unutar sebe razluči. No ipak, zbog same filozofske pozadine konstrukta životnog smisla, a možda i zbog toga što se ovaj pojam često koristio u nenaučnim poljima kao što su duhovnost ili religija, on često biva zanemaren. Cilj ovog istraživanja, između ostalog, jeste da ohrabri dodatna istraživanja na temu životnog smisla. Kroz teoriju Battiste & Almonda (1973) prikazat će se konstrukt životnog smisla u jednom praktičnom obliku, gdje on više neće biti tako apstraktan i neodređen, već definisan, određen i empirijski provjerljiv.

Psihološke potrebe i teorija samoodređenja

Psihološke potrebe, kao i fiziološke, postaju evidentnije kada su nezadovoljene. Na primjer, usamljenost potiče od nezadovoljene potrebe za pripadanjem, nakon čega slijede naponi da osoba potraži društvo i zadovolji potrebu za pripadanjem (Mellor, Stokes, Firth, Hayashi & Cummings, 2008). U literaturi se često navodi devet osnovnih psiholoških potreba, i to:

- *Autonomija* - Osjećaj da je slobodna volja pojedinca uzrok vlastitih akcija, te da okolina nema značajan uticaj na ponašanje,
- *Kognicija* - Uživanje u razmišljanju, promišljanju, zadovoljavanje radoznalosti i korištenje svojih kognitivnih kapaciteta,
- *Kompetencija* - Osjećaj sposobnosti, efikasnosti i vještine u aktivnostima umjesto nesposobnosti i neefikasnosti,
- *Moć* - Uticaj na druge, subjektivno osjećanje dobrobiti i samopoštovanja, biti bitan, primjećen i emocionalno uticati na druge,
- *Postignuće* - Usmjeravanje ponašanja ka postignuću, visoki standardi sposobnosti i uspjeha,
- *Pripadanje* - Traženje drugih osoba kojima je stalo do vas da biste doživjeli

osjećaje aflijacije, pripadanja i intimnosti,

- *Samopoštovanje* - Osjećati se kao osoba sigurna u sebe i cijeliti sebe jednako kao druge, ili i više, te vjerovati da zaslužujete poštovanje drugih,
- *Značenje* - Određivanje pojma o sebi u odnosu sa okruženjem, kao i
- *Zakružnost* - Želja za izvjesnošću, nasuprot dvosmislenosti, neizvjesnosti i konfuziji (Deckers, 2019).

Bitno je spomenuti i da su ove potrebe bliske svakom pojedincu, i sigurno da svaka osoba može primijetiti njihov značaj i procijeniti koliko su one zadovoljene ili nezadovoljene. Ipak, nisu nužno svjesne, nego su kod prosječne osobe češće nesvjesne. Također, potreban je određeni nivo inteligencije i samospoznaje da se ove potrebe osvijeste i da se ponašanje pojedinca, kroz introspekciju, poveže sa zadovoljenjem ili nezadovoljenjem određenih psiholoških potreba (Maslov, 1976). Čovjek za razliku od životinja ima tu dodatnu dimenziju svog postojanja gdje ne može život posmatrati kao zadovoljenje fizioloških potreba, već baš suprotno, on fiziološke potrebe posmatra samo kao preduslov za sudjelovanje u životu, baš kao što student posmatra prijemni ispit kao preduslov za studiranje – cilj je studirati, a ne raditi prijemne ispite uvijek iznova.

Prema općoj definiciji potrebe su, bilo da je riječ o fiziološkim ili psihološkim, energizirajuća stanja koja, kada su zadovoljena, doprinose zdravlju i dobrobiti pojedinca. Psihološke potrebe se definiraju kao stanja koja su nužna kako bi se čovjek mogao razvijati, napredovati i biti uspješan. Svakodnevno doživljavanje kompetentnosti, autonomije i povezanosti u vezi je s povećanjem dobrobiti (Brdar & Anić, 2010), dok nezadovoljenje tih potreba doprinosi patologiji i smanjenoj dobrobiti.

Teorija samoodređenja je makro teorija ljudske motivacije, zasnovana na biološkim i evolucijskim pristupima, definira psihološke potrebe kao organizmičke – urođene, esencijalne i univerzalne. Pojam samoodređenja odnosi se na sposobnost osobe da sama upravlja sobom, da donosi sigurne izbore i razmišlja samostalno (Deci, 1971). Bit cijelog pojma samoodređenja jeste da moć prebacuje u ruke subjekta i omogućava mu da sebe poima kao slobodnog pojedinca koji uređuje svoje djelovanje.

Teorija se bazira na tri osnovne psihološke potrebe, a to su potreba za autonomijom, potreba za kompetencijom i potreba za povezanošću ili društvenom bliskošću, koje trebaju biti zadovoljene kroz život i individualno iskustvo kako bi se postigao psihološki rast (kroz mehanizme intrinzične motivacije), integritet (kroz internalizaciju i asimilaciju kulturalnih obrazaca) i psihološka dobrobit (zadovoljstvo životom i psihološko zdravlje). Ova teorija pretpostavlja da zadovoljenje osnovnih psiholoških potreba služi kao pouzdan prediktor subjektivne dobrobiti, zdravlja i razvoja svakog pojedinca (Bratko & Sabol, 2006). Također, potreba za rastom pokreće ponašanje pojedinca. Ljudi uvijek aktivno nastoje rasti i poboljšavati se (Deci & Ryan, 1985). Sticanje majstorstva nad izazovima ključno je za razvijanje subjektivnog osjećaja dobrobiti, rasta i razvoja.

A kada posmatramo osnovne potrebe u osnovi ove teorije, potrebu za autono-

mijom možemo objasniti kao osjećaj da je slobodna volja pojedinca uzrok vlastitih akcija, te da okolina nema značajan uticaj na ponašanje. Suprotnost autonomiji bila bi heteronomija ili pretjerana vanjska kontrola i pritisak.

Kompetencija je izraz koji se koristi za opisivanje nekoga ko je dovoljno sposoban da izvrši zadani zadatak ili za opis stanja dovoljnog intelekta, prosuđivanja, vještine i/ili snage. Odnosi se i na potrebu da se osjećamo uspješni (efikasni) i sposobni, te da imamo kontrolu u odnosu na okolinu. Osjećaj kompetencije podržavaju optimalni izazovi i konstruktivna, na uspjeh usmjerena povratna sprega. Postulati u osnovi ovog tumačenja kompetencije su u skladu sa Harterovom teorijom kompetencijske motivacije (Harter, 1975), gdje Harter ističe da je pojedinac motiviran u svim područjima ljudskog postignuća i da na osnovu svojih pokušaja savladavanja određenih vještina doživljava stanje u kojem vrednuje svoj lični uspjeh prilikom tih pokušaja, te razvija pozitivan ili negativan afekt.

Povezanost je osjećaj privrženosti drugim ljudima i osjećaj pripadnosti drugim ljudima. Srodnost uključuje osjećaj bliskosti i pripadnosti društvenoj skupini. Potrebu za povezanošću s drugim pojedincima i grupama potiču toplina, briga i osjećaj važnosti u društvenom kontekstu. „Sve teorije ljudske motivacije i razvoja uključuju sličan koncept unutarnjega procesa kojim ljudi traže i uspostavljaju zadovoljavajuće odnose s drugim ljudima. U psihološkoj i medicinskoj literaturi jasno je ustanovljeno da osobe koje su bolje integrirane u socijalnu mrežu i koje imaju zadovoljavajuće odnose s drugima imaju tendenciju da žive duže, te imaju bolje mentalno i fizičko zdravlje“ (Bratko, 2006, p. 697). Također, teorija samoodređenja nastoji da svoja istraživanja i zaključke nadopuni na načine da se sprovedu mnogobrojna međukulturalna istraživanja, kako bi se se podržala teza da su ove psihološke potrebe zapravo urođene, esencijalne i univerzalne.

Životni smisao i Life Regard Indeks Battiste i Almonda

Pojmovi sreća i smislen život se često preklapaju, budući da sretan čovjek vidi svoj život kao smislen život, a čovjek koji je ostvario životni smisao smatra sebe sretnim čovjekom. Kada analiziramo literaturu koja se dovodi u vezu s ova dva psihološko-filozofska konstrukta, navodi se da se smisao može ostvariti na dva načina: traženjem užitaka ili hedonizmom ili težnjom ka ostvarenju ljudskih potencijala, eudaimonizmom (Kahneman et al., 1999; Waterman, 1993). Posmatrajući ova dva pojma, sigurno je da možemo uočiti poveznicu između eudaimonizma i životnog smisla. Prvo, životni smisao se često vezuje za više vrijednosti, a drugo, životni smisao mora biti intrinzična kategorija.

Budući da su pojam sreće i pojam životnog smisla u psihološkoj literaturi identični, u nastavku ovog rada umjesto pojma sreće koristit će se pojam smisla. Eudaimonizam je način života usmjeren na ono što je ljudima intrinzično vrijedno ulaganja truda (Ryan et al., 2008). Da bi pojedinac doživio svoj život smislenim, a time i sretnim, on mora da doživljava više ugodnih, a manje neugodnih emocija. U većini slučajeva se smisao može odrediti baš ovako, iako ima izuzetaka, izni-

mno rijetkih, kada pojedinac može da pronade smisao u patnji (Frankl, 2019). Za optimalno funkcionisanje autori smatraju da omjer u doživljavanju ugodnih i neugodnih emocija treba da bude iznad 3:1, a ispod 11:1 u korist ugodnih emocija.

Dosadašnja istraživanja su pokazala da su neprijatne emocije skoro triput snažnije od prijatnih emocija, a to se objašnjava na način da negativni događaji izazivaju intenzivnije i trajnije emocionalne reakcije nego što to rade pozitivni događaji (Brdar & Anić, 2010). Ovo potvrđuje još davno postavljenu tezu Šopenhauera da je isplativije izbjegavati bol, nego tražiti zadovoljstvo – on kaže da je bol stvarna i intenzivnija od zadovoljstva, a da potraga za zadovoljstvom često dovodi do još boli (Šopenhauer, 2017).

Prema kontekstualnoj bihevioralnoj nauci (CBS), za objašnjenje ljudskog ponašanja i poboljšanje ljudskog stanja, primarno zdravlja, te suočavanje s izazovima ljudskog postojanja, od ključnog je značaja objasniti osnovne koncepte filozofije, tačnije filozofskih pravaca, kako bi se ispitale praktične posljedice filozofije na psihologiju (Long, 2013). Imajući u vidu da svjetonazor svakog pojedinca značajno utiče na njegovo psihološko stanje, zastupnici CBS-a su smatrali da istraživanje i približavanje filozofije psihologiji, kao nauke u srži svake druge nauke, može značajno pomoći u shvatanju čovjeka (Hayes et al., 2012). Kao što znamo da postoje određeni psiholozi koji svoje teorije baziraju na originalno filozofskim pravcima, kao Viktor Frankl koji se vezuje za egzistencijalizam i naziva čovjeka svrhovitim bićem koje može i mora pronaći svoj smisao u svijetu (Frankl, 2019), tako isto možemo vidjeti kako slaganje ili neslaganje s određenim filozofskim argumentima može značajno oblikovati samog psihologa.

Sa druge strane, Sigmund Freud je kroz svoje radove jasno isticao jedan oblik determinizma, smatrajući čovjeka bićem čije se djelovanje uglavnom bazira na nesvjesnim i nagonским faktorima (Fulgosi, 1987), što također ukazuje na značajan uticaj svjetonazora ili filozofije na mnoge psihološke teorije i prakse.

U istraživačkom smislu, danas je prisutno mnogo istraživanja koja doprinose brojem, ali sve manje značajem. Mnogi autori kritikuju veliki broj istraživanja koja se ne mogu povezati u jednu koherentnu cjelinu, niti služe da podrže određene teorijske postavke kako bi bolje objasnili ljudsko ponašanje, već smatraju da se vrši istraživanje samo radi istraživanja (Omer & Dar, 1992). Istraživanja i doprinos efektivnim teorijama trebaju imati primat nad istraživanjima koja samo doprinose broju, spajajući određene konstrukte bez povratnog značaja za teorijske koncepte.

PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Sagledavši bitnost zadovoljenja ili frustracije osnovnih psiholoških potreba prema teoriji samoodređenja, problem ovog istraživanja je utvrditi da li su psihološke potrebe u relaciji sa životnim smislom studenata, koji je operacionaliziran preko vrijednosnog okvira i ispunjavanja vrijednosti.

METOD

Istraživanje je empirijsko, kvantitativnog tipa, a izvršeno je prikupljanjem podataka preko Google Forms metode za online anketiranje. Ispitanici su pored Upitnika sociodemografskih karakteristika, ispunili upitnik zadovoljenja i frustracija osnovnih psiholoških potreba (BPNSFS, Deci & Ryan, 2000), kao i Upitnik odnosa prema životu (LRI, Battista & Almond, 1973).

Uzorak

Uzorak ovog istraživanja čini 100 studenata, među kojima su studenti Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru (N= 72), Sveučilišta u Mostaru (N= 11), Univerziteta u Sarajevu (N= 9) i Univerziteta u Tuzli (N= 8), sa različitih fakulteta, kao što su: Nastavnički fakultet, Fakultet informacijskih tehnologija, Fakultet humanističkih nauka, Fakultet Zdravstvenih studija, Medicinski fakultet Sarajevo i drugih. Uzorak sačinjavaju studenti oba spola, od kojih je 29 studenata (29%) i 71 (71%) studentica. Prosječna dob ispitanika je 23.44, gdje najmlađi ispitanik ima 19, a najstariji 47 godina.

Mjerni instrumenti

U nastavku su prikazani mjerni instrumenti koji su korišteni u svrhu istraživanja, kako bi se prikupili odgovarajući podaci za analizu. To su:

1. *Upitnik sociodemografskih karakteristika*, koji je konstruisan za potrebe istraživanja, a uključuje podatke kao što su spol, dob, broj članova porodice, prosjek ostvaren na studiju i socioekonomski status,
2. *Skala zadovoljenja i frustracije bazičnih psiholoških potreba prema teoriji samoodređenja* (BPNSFS, Deci & Ryan, 2000), koja se sastoji od ukupno 24 itema koji su podijeljeni na 6 subskala, gdje svaka od subskala sadrži po 4 itema. Ispitanici odgovaraju na petostepenoj skali Likertovog tipa sa rasponom od 1- uopšte se ne slažem do 5- u potpunosti se slažem, i
3. *Upitnik odnosa prema životu* (LRI, Battista & Almond, 1973), koji predstavlja mjerni instrument za ispitivanje životnog smisla kod studenata. Sastoji se od ukupno 28 itema koji su podijeljeni po bodovanju na 2 subskale - subskalu vrijednosnog okvira i subskalu ispunjavanja vrijednosti, koje sadrže po 14 itema. Ispitanici odgovaraju na petostepenoj skali od 1- uopšte se ne slažem do 5- u potpunosti se slažem, a rezultat se izračunava zbrajanjem odgovarajućih itema za subskalu vrijednosnog okvira i subskalu ispunjavanja vrijednosti.

Statistička obrada podataka

Statistička obrada podataka izvršena je pomoću alata IBM SPSS 26.0, korištenjem odgovarajućih statističkih postupaka kao što su deskriptivna analiza podataka i hijerarhijska regresijska analiza.

Rezultati

Analizirajući uzorak studenata ovog istraživanja (N= 100), u tabeli 1 prikazana je deskriptivna statistika ispitivanih osnovnih psiholoških potreba i životnog smisla, po subskalama i ukupno.

Tabela 1. Deskriptivna statistika na uzorku od N= 100.

	M	SD	Sk.	Kurt.
Zadovoljenje potrebe za autonomijom	15.73	2.63	-.569	.612
Frustracija potrebe za autonomijom	11.28	3.85	.356	-.600
Zadovoljenje potrebe za povezanošću	18.02	2.37	-1.31	1.09
Frustracija potrebe za povezanošću	7.99	3.40	.789	.009
Zadovoljenje potrebe za kompetencijom	16.61	3.02	-1.24	1.50
Frustracija potrebe za kompetencijom	8.61	4.03	.895	.180
Zadovoljenje potreba ukupno	50.36	6.40	-1.031	1.11
LRI - Vrijednosni okvir	53.64	11.74	-.926	.373
LRI - Ispunjavanje vrijednosti	51.18	12.08	-.487	-.497
Životni smisao	104.82	7.02	-.682	-.182

Iz navedene tabele možemo vidjeti da su ispitanici pokazali najviše razine zadovoljenja potrebe za povezanošću, dok je zadovoljenje potreba za autonomijom i kompetencijom na sličnom nivou. Od frustracije potreba, najizraženija je frustracija potrebe za autonomijom. A u pogledu životnog smisla, ispitanici su pokazali slične rezultate na subskali vrijednosnog okvira i subskali ispunjavanja vrijednosti (M= 53.64 i M= 51.18).

Predikcija životnog smisla na osnovu ostvarenog prosjeka ocjena, socioekonomskog statusa i zadovoljenja i frustracije psiholoških potreba

Za potrebe istraživanja izvršena je hijerarhijska regresijska analiza. U nastavku su prikazane Pearson-ove korelacije svih faceta skala psiholoških potreba i životnog smisla, korištenih u regresijskoj analizi. U tabeli koja slijedi možemo vidjeti nivoe korelacija svih varijabli, te njihovu značajnost koja je u slučaju svake varijable na nivou $p=.001$. To su varijable zadovoljenja i frustracije potreba za autonomijom, kompetencijom i povezanošću, uz subskale životnog smisla – vrijednosnog okvira i ispunjavanja vrijednosti, kao i sumarni skorovi varijabli psiholoških potreba i životnog smisla. Može se primijetiti da su najviše korelacije varijabli faceta psiholoških potreba, pored onih sa sumarnim skorovima na toj skali, evidentni kod životnog smisla.

Tabela 2. Matrica korelacija.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Zadovoljenje potrebe za autonomijom	-	-.460**	.382**	-.277**	.544**	-.384**	.512**	.593**	.810**	-.441**	.567**
2. Frustracija potrebe za autonomijom	-.460**	-	-.289**	.534**	-.434**	.678**	-.568**	-.644**	-.501**	.870**	-.622**
3. Zadovoljenje potrebe za povezanošću	.382**	-.289**	-	-.648**	.407**	-.340**	.382**	.479**	.720**	-.486**	.442**
4. Frustracija potrebe za povezanošću	-.277**	.534**	-.648**	-	-.352**	.566**	-.509**	-.531**	-.521**	.802**	-.534**
5. Zadovoljenje potrebe za kompetencijom	.544**	-.434**	.407**	-.352**	-	-.591**	.595**	.631**	.847**	-.544**	.629**
6. Frustracija potrebe za kompetencijom	-.384**	.678**	-.340**	.566**	-.591**	-	-.643**	-.677**	-.563**	.887**	-.678**
7. LRI - Vrijednosni okvir	.512**	-.568**	.382**	-.509**	.595**	-.643**	-	.899**	.633**	-.674**	.974**
8. LRI Ispunjavanje vrijednosti	.593**	-.644**	.479**	-.531**	.631**	-.677**	.899**	-	.719**	-.726**	.975**
9. Zadovoljenje potreba ukupni skor	.810**	-.501**	.720**	-.521**	.847**	-.563**	.633**	.719**	-	-.618**	.694**
10. Frustracija potreba ukupni skor	-.441**	.870**	-.486**	.802**	-.544**	.887**	-.674**	-.726**	-.618**	-	-.719**
11. Životni smisao ukupni skor	.567**	-.622**	.442**	-.534**	.629**	-.678**	.974**	.975**	.694**	-.719**	-

Dakle, zadovoljenje potreba za autonomijom, povezanošću i kompetencijom pozitivno koreliraju sa životnim smislom. Zadovoljenje potreba za autonomijom ($r= 0.567$) i povezanošću ($r= 0.442$) pokazuje srednji intenzitet korelacije, dok potreba za kompetencijom ($r= 0.629$) pokazuje visok intenzitet korelacije. Osim dva izuzetka slabe korelacije u prethodnoj tabeli, sve ostale korelacije su ili srednjeg, ili visokog intenziteta.

U nastavku je prikazan sažetak modela hijerarhijske regresijske analize. U prvom bloku unesene su dvije sociodemografske varijable, a u drugom bloku sve facete instrumenta osnovnih psiholoških potreba, uz kriterij varijablu životnog smisla. Iz rezultata predstavljenih u tabelama 3 i 4 možemo zaključiti da su oba modela statistički značajna, s tim da prvi model, sa sociodemografskim varijablama ostvarenog prosjeka i socioekonomskog statusa objašnjava 14.5% varijance, dok drugi model koji uključuje i zadovoljenje i frustracije potreba objašnjava 63.8% varijance.

Tabela 3. Model hijerarhijske regresijske analize.

	R	R ²	Korigovani R ²	SD	Promjena u R ²	Promjena u F	df1	df2	p
Model 1	.380 ^a	.145	.127	21.697	.145	8.193	2	97	.001
Model 2	.799 ^b	.638	.607	14.564	.494	20.717	6	91	.000

Kada pobliže pogledamo koeficijente u prediktivnom modelu životnog smisla, vidimo da se u prvom bloku samoprocjena materijalnog stanja i prosjek ostvaren tokom studija mogu izdvojiti kao statistički značajni prediktori životnog smisla ($\beta=.353$; $p=.000$ i $\beta=.205$; $p=.034$), dok uključivanjem ostalih varijabli možemo vidjeti drugačije rezultate, gdje se izdvajaju zadovoljenje potrebe za autonomijom ($\beta= .212$, $p= .011$), kompetencijom ($\beta= .222$, $p= .015$) i frustracija potrebe za kompetencijom ($\beta= -.249$, $p= .018$) kao statistički značajni prediktori životnog smisla.

Tabela 4. Tabela koeficijenata.

Model		Nestandardizirani koeficijenti		Standardizirani koeficijenti	t	p(t)
		B	SD	β		
1	Konstanta	41.213	15.949		2.584	.011
	Samoprocjena materijalnog stanja u porodici	12.923	3.480	.353	3.714	.000
	Prosijek ostvaren tokom studija	5.887	2.732	.205	2.155	.034
2	Konstanta	54.409	23.181		2.347	.021
	Samoprocjena materijalnog stanja u porodici	3.061	2.627	.084	1.165	.247
	Prosijek ostvaren tokom studija	1.266	1.893	.044	.668	.506
	Zadovoljenje potrebe za autonomijom	1.874	.719	.212	2.607	.011
	Frustracija potrebe za autonomijom	-.812	.588	-.135	-1.382	.170
	Zadovoljenje potrebe za povezanošću	.391	.895	.040	.437	.663
	Frustracija potrebe za povezanošću	-.954	.697	-.140	-1.368	.175
	Zadovoljenje potrebe za kompetencijom	1.704	.686	.222	2.483	.015
Frustracija potrebe za kompetencijom	-1.432	.594	-.249	-2.411	.018	

Diskusija i zaključak

Svaki pojedinac u nekoj fazi evaluira svoj odnos prema životu, fokusirajući se na vrijednosni okvir unutar koga on treba da živi, djeluje i ispunjava ono što smatra važnim u životu, što ga ispunjava, usmjerava i njegovom životu daje smisao. Pri tome je najvažniji omjer u kome je on unutar tog okvira uspio da postigne ono što se postići može, te je jasno da bi zadovoljenje psiholoških potreba kao što su

autonomija, kompetencija i povezanost u tome moglo igrati vrlo značajnu ulogu. Naime, pojedinac koji nema dovoljnu autonomiju da uspostavi svoj vrijednosni okvir, kojim je zadovoljan, te nema dovoljan doživljaj slobode u svome življenju i djelovanju, prema ideji ovog istraživanja trebao bi da doživljava manji životni smisao, odnosno onaj ko bi imao zadovoljenu ovu potrebu, trebao bi da doživljava veći životni smisao. Dalje, zadovoljenje potrebe za kompetencijom bi značilo da pojedinac osjeća sposobnost i mogućnost da postavi svoj okvir i da ispunjava vrijednosti unutar njega. Na ovom uzorku se pokazalo da su zadovoljenje potreba za autonomijom ($\beta = .212$, $p = .011$) i kompetencijom ($\beta = .222$, $p = .015$) statistički značajni prediktori životnog smisla. Kao što smo ranije spomenuli, Bratko i Sabol (2006) su dobili rezultate koji govore da je zadovoljenje osnovnih psiholoških potreba značajan pozitivan prediktor zadovoljstva životom, te se u njihovoj studiji poređenja dva modela – psiholoških potreba i osobina ličnosti, pokazalo da je zadovoljenje potreba za autonomijom, kompetencijom i povezanošću snažniji prediktor zadovoljstva životom od osobina ličnosti. Također, Brdar (2006, 2010) je potvrdila da zadovoljenje osnovnih psiholoških potreba vodi ka većoj dobrobiti, većem zadovoljstvu životom, doživljavanju više ugodnih i manje neugodnih emocija, što je u skladu sa hipotezom da zadovoljenje ovih potreba može služiti kao prediktor životnog smisla. Klarin i Krasicki (2020), te Martela, Ryan i Steger (2018) utvrdili su da je zadovoljenje osnovnih psiholoških potreba prediktor životnog smisla, gdje se zadovoljenje svih navedenih potreba izdvojilo kao prediktor životnog smisla kod studenata.

U skladu s tim, može se reći da je zadovoljenje potreba za autonomijom i kompetencijom jedno od najbitnijih pitanja u savremenom svijetu. A kako komunikacija sve više poprima virtualni oblik, a značajno se smanjuje prisustvo svakodnevne komunikacije uživo („face-to-face“), zadovoljenje potrebe za povezanošću koja se ranije mogla zadovoljiti samo kroz direktnu interakciju, danas ne mora ići samo na taj način. S tim u vezi, poimanje zadovoljenja potreba za povezanošću se definitivno izmijenilo, te ono što je nekada bilo zadovoljeno kroz svakodnevnu interakciju uživo, danas može biti zadovoljeno i preko pametnih uređaja, uključivanjem u razne aktivnosti (Barreda-Angeles & Hartmann, 2022). Također, pojedinci ne osjećaju isti nivo potrebe za povezivanjem sa drugima, što se dijelom pripisuje manjku volje za tim, a dijelom nemogućnosti ostvarivanja kontakta zbog užurbanih životnih stilova (Hall & Liu, 2022). Pored toga, zadovoljenje potreba za autonomijom i kompetencijom u savremenom svijetu je fokus većine ljudi, a posebno mladih koji su bili ciljna populacija ovog istraživanja, i koji danas nastoje ostvariti samostalnost što ranije, i u materijalnom, i u misaonom pogledu. Stoga, postoji i sve veći otpor mladih prema idejama starijih, te se mnoge ideje označavaju kao tradicionalne ili neprilagođene savremenom načinu života. Sociokulturološka klima koja vlada postavlja samostalnost na sami vrh potreba koje mlada osoba treba da zadovolji da bi svoj život smatrala smislenijim. Također, neostvarivanje samostalnosti je donekle podvrgnuto osudama vršnjaka, te je ostvarivanje autonomije iz više razloga izrazito

važno za dobrobit mladih (De-Juanas et al., 2020). Također, jedan od bitnih faktora je i kultura „uspjeha“ koja se propagira po društvenim mrežama. Ona je dosta prisutna među mladima, koji nastoje da budu uspješni, te se neki od njih primarno osvrću na materijalni aspekt uspjeha, a drugi se više usmjeravaju u akademsku sferu i postizanje viših ocjena, te tako u oba slučaja zadovoljavaju svoju potrebu za kompetencijom. A kako se osjećaju sposobnije, i imaju više vještina i prilika da ih iskoriste, vjerovatno posljedično i svoj život smatraju smislenijim i ispunjenijim.

Frustracija potrebe za kompetencijom podrazumijeva da pojedinac osjeća upravo suprotno od prethodno navedenog – da on nije u stanju da svoje vještine i sposobnosti iskoristi na odgovarajući način, što je ključno za postavljanje okvira u kojem će funkcionisati, ali i ispunjavanja vrijednosti unutar jednom postavljenog okvira. U ovom kontekstu, frustracija potrebe za kompetencijom je statistički značajan prediktor životnog smisla, na način da odsustvo frustracije ove potrebe podrazumijeva povećanje u subjektivnom doživljaju životnog smisla studenata na ovom uzorku ($\beta = -.249$, $p = .018$). Prema Lin i Chan (2020) ljudi koji osjećaju da su im osnovne potrebe uskraćene ili frustrirane postaju ranjivi na rizične faktore i nedostaju im psihološki resursi da se nose sa svakodnevnim izazovima; manja je vjerovatnoća da će doživjeti sreću (Chen et al., 2015; Costa et al., 2016; Longo et al., 2016). Uloga frustracije potreba je također ispitivana kroskulturalno (Unanue et al., 2014; Chen et al., 2015). Chen i saradnici (2015) su u svojoj studiji dobili rezultate koji impliciraju da je frustracija potreba povezana s manjim zadovoljstvom životom i intenzivnijim simptomima depresije. A ukoliko se osvrnemo na rezultate iz naše matrice korelacija, vidimo da u ovom istraživanju postoji snažna korelacija između životnog smisla i ukupnog zadovoljenja psiholoških potreba ($r = .694$), kao i frustracije istih ($r = -.719$). Prema tome, subskele zadovoljenja i frustracije potreba su u logičnoj sprezi, te ako neko ima visoko zadovoljenje potreba, samim tim ima i nižu frustraciju tih potreba. Stoga, kao što je za pojedinca važno da zadovolji psihološke potrebe da bi svoj život smatrao smislenijim, tako je za njega važno i da ima minimalnu frustraciju istih potreba, te i ranije spomenuta teza od Šopenhauera koji je predlagao izbjegavanje boli umjesto traženja zadovoljstva, u ovom kontekstu zaista ima smisla. Dakle, osobe koje pokazuju niske rezultate na frustraciji potreba osjećaju viši životni smisao.

Pored ovih varijabli, socioekonomski status često se navodi kao jedan od izvora sreće i zadovoljstva pojedinca. Jedan od najčešćih odgovora na pitanje šta ljude čini sretnim i zadovoljnim jeste novac (Myers, 2000). Iako nisu izvršena istraživanja koja povezuju životni smisao i socioekonomski status, neki autori su potvrdili da postoji povezanost između zadovoljstva životom i socioekonomskog statusa (Daraei & Mohajery, 2012). Istraživanjem životnog smisla na našem uzorku, gdje smo u prvi blok uključili socioekonomski status i ostvareni prosjek ocjena na studiju, utvrđeno je da su navedene sociodemografske varijable statistički značajni prediktori životnog smisla kod studenata ($\beta = .353$; $p = .000$ i $\beta = .205$; $p = .034$).

Socioekonomski status je snažan prediktor zadovoljstva u mnogim aspektima

življenja i zadovoljenja potreba (Barger et al., 2008; Gitmez & Morcol, 1994). Također, socioekonomski status može biti prediktor zadovoljstvu životom na tri načina: kroz medijacijski efekat samopoštovanja, socijalne podrške kao i kroz serijski medijacijski efekat samopoštovanja i socijalne podrške zajedno (Yan et al., 2020). Reyes i saradnici (2020) su kroz istraživanje dobili rezultate koji govore da je zadovoljstvo životom objašnjeno putem psihološke dobrobiti i otpornosti, koje su objašnjene socioekonomskim statusom. U ispitivanju životnog smisla na uzorku studenata kineskih univerziteta, istraživači su faktorskom analizom dobili sedam faktora koji su označavali različite dimenzije iz kojih kineski studenti crpe svoj osjećaj životnog smisla, među kojima je i socioekonomski status (Zhang et al., 2016).

Nalazi na ovom uzorku potvrđuju prethodno navedene nalaze drugih istraživača, te možemo reći da je socioekonomski status jedna od bitnih varijabli koja učestvuje u poboljšanju kvaliteta života, odnosno doživljava kvalitete života i odnosa prema životu, u skladu sa instrumentom koji smo koristili u ovom istraživanju. Smatra se da je veoma korisno znati kako psihološke potrebe i socioekonomski status mogu biti povezani sa životnim smislom ispitanika, te je moguće osmisliti određene planove i programe koji bi radili na zadovoljenju ovih osnovnih psiholoških potreba. Moguće je da bi se kroz te osmišljene aktivnosti koje bi poticale zadovoljenje ovih potreba mogao unaprijediti subjektivni doživljaj životnog smisla kod studenata. Ipak, ovo istraživanje bi moglo biti unaprijeđeno na način da se prikupi još podataka o ispitanicima u cilju ispitivanja da li postoji neka varijabla koja posreduje između ove dvije. Istraživanje bi također dalo pouzdanije rezultate da je uzorak veći, te da je ujednačen po spolu. Zaključno, može se reći da je istraživanje korisno zbog dobivenih nalaza da zadovoljenje autonomije, kompetencije, ali i frustracija potrebe za kompetencijom može služiti kao prediktor životnog smisla, ali da sigurno nije bez nedostataka i prostora za unaprijeđenje, što može biti uvaženo u nekom od narednih istraživanja ove ili njoj slične tematike značajne za studentsku populaciju.

Literatura

- Abdel-Khalek, A. M. (2011). Subjective well-being and religiosity in Egyptian college students. *Psychol Reports, 108*, 54–58. <https://doi.org/10.2466/07.17.PRO.108.1.54-58>.
- Barger, S. D., Donoho, C. J. & Wayment, H. A. (2009). The relative contributions of race/ethnicity, socioeconomic status, health, and social relationships to life satisfaction in the United States. *Qual Life Res, 18*, 179–189. <https://doi.org/10.1007/s11136-008-9426-2>.
- Barreda-Ángeles M., & Hartmann, T. (2022). Psychological benefits of using social virtual reality platforms during the covid-19 pandemic: The role of social and spatial presence. *Comput Human Behav, 127*, 107047. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.107047>.
- Battista, J., & Almond, R. (1973). The development of meaning in life. *Psychiatry, 36*(4), 409–427. <https://doi.org/10.1080/00332747.1973.11023774>.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>.
- Bjelić, L., & Macuka, I. (2018). Smisao života: Uloga religioznosti i stavova prema smrti. *Psihologijske teme, 27*(2), 159–176. <https://doi.org/10.31820/PT.27.2.2>.
- Bratko, D., & Sabol, J. (2006). Osobine ličnosti i osnovne psihološke potrebe kao prediktori zadovoljstva životom: rezultati on-line istraživanja. *Društvena istraživanja Zagreb, 4-5*(84-85), 693–711. <https://hrcak.srce.hr/en/10873?lang=en>

- Brdar, I. (2006). Životni ciljevi i dobrobit: Je li za sreću važno što želimo. *Časopis za opća društvena pitanja*, 15(4-5(84-85)), 671-691. <https://hrcak.srce.hr/en/10871>
- Brdar, I., & Anić, P. (2010). Životni ciljevi, orijentacije prema sreći i psihološke potrebe adolescenata: Koji je najbolji put do sreće. *Psihološke teme*, 19(1), 169-187. <https://hrcak.srce.hr/en/clanak/86230>
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., et al. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motiv. Emot.*, 39, 216–236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>
- Costa, S., Cuzzocrea, F., Gugliandolo, M. C., & Larcan, R. (2016). Associations between parental psychological control and autonomy support, and psychological outcomes in adolescents: the mediating role of need satisfaction and need frustration. *Child Indic. Res.*, 9, 1059–1076. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9353-z>
- Cox, R. (2005). *Psihologija sporta – koncepti i primjene*. Naklada Slap.
- Cvitković, I. (2004). *Sociologija religije*. DES.
- Daraei, M. & Mohajery, A. (2013). The Impact of Socioeconomic Status on Life Satisfaction. *Soc Indic Res.*, 112, 69–81. <https://doi.org/10.1007/S11205-012-0040-X>.
- Deci, E. L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18, 105–115. <https://doi.org/10.1037/h0030644>
- Deci, E. L., & Ryan, M. R. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development and health. *Canadian Psychology*, 49(3), 182–185. <https://doi.org/10.1037/a0012801>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2271-7>
- Deckers, L. (2019). *Motivacija – podsticaj na aktivnost, osećanja i razmišljanja*. Psihopolis Institut.
- De-Juanas Á., Bernal Romero T., & Goig R. (2020). The Relationship Between Psychological Well-Being and Autonomy in Young People According to Age. *Front. Psychol.* 11, 559976. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.559976>.
- Durkheim, E. (2008). *Elementarni oblici religijskog života – totemistički sustav u Australiji*. Jesenski i Turk.
- Frankl, V. (2019). *Psihoterapija i egzistencijalizam*. Kontrast.
- Fulgosi, A. (1987). *Psihologija ličnosti – Teorije i istraživanja*. Školska Knjiga.
- Hall, J. A., & Liu, D. (2022). Social media use, social displacement, and well-being. *Current Opinion in Psychology*, 46, 101339. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101339>.
- Harter, S. (1975). Mastery motivation and need for approval in older children and their relationship to social desirability response tendencies. *Developmental Psychology*, 11(2), 186–196. <https://doi.org/10.1037/h0076462>
- Hayes, S. C., Barnes-Holmes, D., & Wilson, K. G. (2012). Contextual behavioral science: Creating a science more adequate to the challenge of the human condition. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 1, 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2012.09.004>
- Kahneman, D., Diener, E., & Schwarz, N. (1999). *Well-Being: Foundations of Hedonic Psychology*. Russell Sage Foundation.
- Klarin, M. & Krasicki, A. (2020). Religioznost i neke dimenzije psihološke dobrobiti kod mladih. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 18(2), 229–242.
- Klemke, E. D., Hollinger, R., Rudge, D. W., & Kline, D. (1998). *Introductory readings in the philosophy of science*. Prometheus Books.
- Lambert, N. M., Stillman, T. F., Hicks, J. A., Kamble, S., Baumeister, R. F., & Fincham, F. D. (2013). To Belong Is to Matter: Sense of Belonging Enhances Meaning in Life. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(11), 1418–1427. <https://doi.org/10.1177/0146167213499186>
- Li, L. & Chan, H-W. (2020). The Associations Between Happiness Motives and Well-Being in China: The Mediating Role of Psychological Need Satisfaction and Frustration. *Sec. Personality and Social Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02198>
- Listverse (2019). *Top 10 Atheists Who Changed The World*. Retrieved from <https://listverse.com/2019/12/20/top-10-atheists-who-changed-the-world/>
- Long, D. M. (2013). Pragmatism, realism, and psychology: Understanding theory selection criteria. *Department of Psychology*, 298(3-4), 61–67. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2013.09.003>
- Longo, Y., Gunz, A., Curtis, G. J., & Farsides, T. (2016). Measuring need satisfaction and frustration in educational and work contexts: the need satisfaction and frustration scale (NSFS). *J. Happiness Stud.*, 17, 295–317. <https://doi.org/10.1007/s10902-014-9595-3>.
- Martela, F., Ryan, M. R. & Steger, M. F. (2017). Meaningfulness as satisfaction of autonomy, competence, relatedness, and beneficence: Comparing the four satisfactions and positive affect as predictors of meaning in life. *Journal of Happiness Studies*, 19, 1261–1282. https://selfdeterminationtheory.org/wp-content/uploads/2019/08/2018_MartelaRyanSteger_JHP.pdf
- Maslow, A. (1976). *Motivacija i ličnost*. Nolit.
- Mellor, D., Stokes, M., Firth, L., Hayashi, Y., & Cummings, R. (2008). Need for belonging, relationship satisfaction, loneliness, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 45, 213–218. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.03.020>
- Myers, D. G. (2000). The funds, friends and faith of happy people. *American Psychologist*, 55, 56–67. <https://doi.org/10.1037/0003-0653.55.1.56>

[org/10.1037/0003-066X.55.1.56](https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.56)

- Omer, H., & Dar, R. (1992). Changing trends in three decades of psychotherapy research: The flight from theory into pragmatics. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *60*, 88–93. DOI: 10.1037//0022-006x.60.1.88
- Petrač, B. (2002). Čimbenici motivacije poljoprivrednika. *Ekonomski vjesnik*, *1/2(15)*, 31–40. <https://hrcak.srce.hr/200038>
- Rathus, S. A. (2000). *Temelji psihologije*. Naklada Slap.
- Reeve, J. (2010). *Razumijevanje motivacije i emocija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Reyes, M. F., Satorres, E. & Meléndez, J. C. (2020). Resilience and Socioeconomic Status as Predictors of Life Satisfaction and Psychological Well-Being in Colombian Older Adults. *J Appl Gerontol.* *39(3)*, 269–276. <https://doi.org/10.1177/0733464819867554>.
- Šopenhauer, A. (2017). *Paraneze i maksime*. ITV Centar Plus.
- Unanue, W., Dittmar, H., Vignoles, V. L., & Vansteenkiste, M. (2014). Materialism and well-being in the UK and Chile: basic need satisfaction and basic need frustration as underlying psychological processes. *Eur. J. Pers.*, *28*, 569–585. <https://doi.org/10.1002/per.1954>.
- Zhang, H., Sang, Z., Chan, D. K., Teng, F., Liu, M., Yu, S., & Tian, Y. (2016). Sources of Meaning in Life Among Chinese University Students. *Journal of Happiness Studies*, *17*, 1473–1492. <https://doi.org/10.1007/S10902-015-9653-5>.
- Zullig, K. J., Ward, R. M., & Horn, T. (2006). The association between perceived spirituality, religiosity, and life satisfaction: The mediating role of self-rated health. *Social Indicators Research*, *79*, 255–274. <https://doi.org/10.1007/s11205-005-4127-5>.